

25. Сенюта І. Я. Право людини на охорону здоров'я та його законодавче забезпечення в Україні (загальнотеоретичне дослідження) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.01 «теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень» / Сенюта Ірина Ярославівна ; Львів. нац. ун-тет ім. І. Франка. – Львів, 2006. – 217 с.
26. Азаров А., Ройтер В., Хюфнер К. Права человека. Международные и российские механизмы защиты. – М. : Московская школа прав человека, 2003. – 560 с.
27. Глухарева Л. И. Права человека. Гуманитарный курс : учеб. пособие. – М. : Логос, 2002. – 176 с.
28. Добрянський С. П. Вихідні засади прав людини: до характеристики сучасної інтерпретації // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – Львів, 2004. – Вип. 39. – С. 28–33.
29. Рабинович П. М. Права людини та їх юридичне забезпечення (Основи загальної теорії права та держави) : навч. посібник. – К., 1992. – 99 с.
30. Популярна медична енциклопедія / За ред. Б. Б. Петровського. – М., 1979. – 704 с.

УДК 347.65

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ: СПОСОБИ ТА ФОРМИ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ ТА ВІДМОВИ ВІД ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ

LEGAL ASPECTS OF RIGHT OF SUCCESSION REALISATION: MODES AND FORMS OF ACCEPTANCE AND REFUSAL OF SUCCESSION

Федорич І.Я.,

*аспірант кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету імені Івана Франка*

У статті досліджено способи та форми здійснення права на спадкування. Окремо проаналізовано фактори, які впливають на їх вибір. Автором обґрунтовано, що визначення способу та форми здійснення права має вирішальне значення для встановлення факту реалізації права та настання для суб'єкта здійснення бажаних правових наслідків.

Ключові слова: здійснення права, спосіб здійснення права, форма здійснення права, спадкування, прийняття спадщини, відмова від прийняття спадщини.

В статье исследованы способы и формы осуществления права на наследование. Отдельно проанализированы факторы, которые влияют на их выбор. Автором обосновано, что определение способа и формы осуществления права имеет решающее значение для установления факта реализации права и наступления для субъекта осуществления желаемых правовых последствий.

Ключевые слова: осуществление права, способ осуществления права, форма осуществления права, наследование, принятие наследства, отказ от принятия наследства.

The article presents the research of modes and forms of right of succession realization. The factors, which have an influence on their choice are analysed. It is substantiated, that determination of right realisation mode and form have crucial significance for the establishment of the right realisation fact and the approach of legal aim of right realization for the subject.

Key words: right realisation, mode of right realisation, form of right realisation, succession, acceptance of succession, refusal of succession.

Постановка проблеми. Правова категорія «здійснення цивільних прав» несе в собі не лише теоретичну цінність, а й вагоме практичне значення, оскільки дозволяє прослідкувати динаміку дії правових норм, а також виявити ті ланки механізму правореалізації, які створюють перешкоди на шляху ефективного здійснення прав і виконання обов'язків, а отже потребують змін. Цінність будь-якого суб'єктивного права, зазначає Н. І. Мірошнікова, полягає не в його наявності, а у можливості його здійснення [1, с. 11]. Л. С. Явич писав: «право ніщо, якщо його положення не знаходять своєї реалізації у діяльності людей, їх організацій, у суспільних відносинах. Не можна зрозуміти права, якщо розглядати його відокремлено від його здійснення» [2, с. 201]. Під час здійснення цивільних суб'єктивних прав відбувається перетворення можливості особи діяти певним чином на конкретні права та обов'язки, що втілюються в окремі правовідносини, які виникають між суб'єктами цивільного права, тому цивільне право нерозривно пов'язано із забезпеченням можливості його здійснення [1, с. 11].

Стан дослідження. Питань, пов'язаних із здійсненням цивільного права, торкались практично всі науковці-цивілісти, зокрема Д. І. Мейер, Н. М. Коркунова, І. А. Покровський, Г. Ф. Шершеневич, М. М. Агарков, Н. Г. Александров, О. С. Юффе, С. Н. Братусь, В. П. Грибанова, В. А. Тархов, Н. В. Вітрук, В. В. Вітрянський, Ю. С. Гамбаров, Ю. Б. Гонгалю, С. П. Грішаєв, В. М. Коссак, Р. О. Стефанчук, О. В. Дзера, О. Є. Мічурін та інші.

Не дивлячись на численні дослідження, до сьогоднішнього дня у юридичній літературі існує низка невиріше-

них питань, пов'язаних із здійсненням суб'єктивних цивільних прав, зокрема, відсутнє єдине розуміння сутності такого правового явища як здійснення права та факторів, які впливають на процес його здійснення.

Виклад основного матеріалу. Позиції науковців щодо визначення поняття здійснення права в основному будуються на двох основних концепціях розуміння суб'єктивного права як міри можливої поведінки, або ж як використання можливостей закладених у праві.

Так, Б. В. Дукальський під здійсненням цивільного права розуміє здійснення уповноваженою особою наданих їй суб'єктивним правом юридичних та фактичних можливостей [3, с. 6], а Н. І. Мірошнікова – використання суб'єктами права передбачених законом можливостей, що створюють зміст суб'єктивного цивільного права для задоволення певних потреб [1, с. 24]. Схожу позицію займає О. П. Сергєєв, який здійснення суб'єктивного права визначає як реалізацію тих можливостей, які надаються законом або договором володільцю суб'єктивного права [4, с. 608]. У свою чергу Р. О. Стефанчук визначає здійснення суб'єктивних цивільних прав як процес реалізації уповноваженою особою всіх повноважень, що належать до змісту конкретного суб'єктивного права, для досягнення певного результату [5, с. 87]. В. М. Коссак здійсненням суб'єктивного цивільного права вважає вчинення реальних, конкретних дій, пов'язаних із перетворенням можливостей, закладених у суб'єктивному праві, у дійсність [6]. М. М. Агарков розуміє під здійсненням цивільного права поведінку особи, яка відповідає змісту належного їй права [7, с. 99].

Усі зазначені вище точки зору хоча й відрізняються формулюванням, характеризуються, як зазначав В. І. Крусс, «переходом можливого в суще», адже поняття «здійснення» передбачає втілення у практичній діяльності [8, с. 19-20]. Такої ж точки зору дотримувався В. П. Грибанов, який зазначав, що зміст суб'єктивного цивільного права включає у себе лише можливу поведінку управомоченої особи, тоді як здійснення права є здійсненням реальних, конкретних дій, пов'язаних із перетворенням цієї можливості в дійсність. Тому співвідношення між поведінкою, що становить зміст суб'єктивного права і поведінкою, що становить зміст здійснення права, є насамперед співвідношенням між можливістю і дійсністю. Зазначене співвідношення, продовжує автор, може бути представленим і як суб'єктивне (процес реалізації права завжди має волевий характер), а також як загальне (визначаючи зміст суб'єктивних цивільних прав, закон регламентує їх як загальний тип поведінки, дозволеної управомоченій особі) і конкретне (процес здійснення права – це завжди визначений, конкретний вид реальних дій управомоченої особи, що впливає з особливостей конкретного випадку) [9, с. 44-45].

Відповідно до ч. 1 ст. 12 Цивільного кодексу України (далі за текстом – ЦК України), особа здійснює свої цивільні права вільно, на власний розсуд.

Здійснення права є добровільним актом волевиявлення управомоченого суб'єкта. Добровільність здійснення суб'єктивного цивільного права означає, що управомочена особа самостійно і незалежно від волі інших суб'єктів вирішує здійснювати їй чи ні певне суб'єктивне право, оскільки жодна особа не може бути примушена до здійснення того чи іншого суб'єктивного цивільного права [10, с. 203].

З метою встановлення факту здійснення права та, відповідно, досягнення певного правового результату, законодавець передбачив способи та форми здійснення прав. Під способом здійснення права у контексті нашого дослідження розуміємо дію, комплекс дій або пасивну поведінку суб'єкта здійснення, що реалізується у порядку встановленому законом за допомогою прийомів і засобів, що свідчать про використання можливостей, закладених у цьому праві. Встановлені законом (процесуальні) вимоги до способу здійснення права визначимо як його форму, дотримання якої має вирішальне значення для встановлення факту реалізації права та настання для суб'єкта здійснення бажаних правових наслідків.

Зміст суб'єктивного цивільного права становлять правомочності, тобто можливості учасників цивільних правовідносин діяти певним чином при здійсненні належних їм прав, які втілюються у праві на «власні», юридично значимі дії, які спрямовані на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, тобто правочини.

У ЦК України передбачені способи волевиявлення та форма правочину, у якому знаходить втілення відповідне волевиявлення. Відповідно до ст. 205 ЦК України, правочин може вчинятись усно або у письмовій формі. Правочин, до якого законом не встановлена обов'язкова письмова форма, вважається вчиненим, якщо поведінка сторін засвідчує їх волю до настання відповідних правових наслідків. У випадках, встановлених законом, воля сторони до вчинення правочину може виражатися її мовчанням.

Зазначені положення ЦК України застосовуються у повній мірі до правовідносин спадкування, зокрема здійснення права на спадкування [11, с. 32].

Право на спадкування у юридичній літературі визнається як: право особи бути закликаним до спадкування, а також правомочності, які виникають після прийняття спадщини [12, с. 52]; право конкретного суб'єкта цивільних правовідносин спадкувати, тобто приймати від померлого права та обов'язки [13, с. 12-13]; право закликаної до спадкування особи на прийняття спадщини [14, с.

371]; сукупність правомочностей спадкоємця у зв'язку із отриманням у порядку універсального правонаступництва майна померлої фізичної особи (спадкодавця) [15, с. 15] тощо.

Здійснення права може мати місце за умови наявності в учасника цивільних правовідносин самого суб'єктивного цивільного права. Здатність бути спадкоємцем входить до правоздатності суб'єкта цивільних правовідносин, проте право на спадкування, можливість вступу у конкретні спадкові правовідносини виникає за умови наявності встановленого законом юридичного складу – сукупності юридичних фактів (смерті спадкодавця, наявності заповіту, підстав закликання до спадкування тощо). Таким чином способи та форми здійснення права на спадкування залежать не від предмету правовідносин, а від правових характеристик суб'єкта здійснення права та передбачених законом юридичних фактів.

Законодавець України, на нашу думку, наділяє поняття «здійснення права на спадкування» досить широким правовим змістом, включаючи до нього всі можливі юридичні варіанти волевиявлення (поведінки) особи по відношенню до вступу у спадкові правовідносини (прийняття спадщини, відмова від прийняття спадщини), правові наслідки відновлення права на спадкування, можливості розпорядження правом на спадкування (відмова від права на спадкування на користь іншої особи), перехід права на спадкування (спадкова трансмісія), доля спадщини у випадку відсутності суб'єктів здійснення права на спадкування (відумерлість спадщини), кореспондуючі праву на спадкування обов'язки спадкоємця (задовольнити вимоги кредиторів) та обов'язки спеціально визначених законом суб'єктів (вжиття заходів до охорони спадкового майна, управління спадщиною), зокрема нотаріуса, спрямовані на забезпечення здійснення права на спадкування.

Прийняття та відмова від прийняття спадщини, будучи волевиявленням особи до вступу у спадкові правовідносини, як правомочності входять до права на спадкування та виражаються у вчиненні правочинів, у спосіб та у формі встановлених законом.

Незважаючи на те, що спадкове право вважається однією з найбільш консервативних підгалузей цивільного права, судово та нотаріальна практика свідчать, що спори у питаннях спадкування, зокрема щодо здійснення права на спадкування в частині прийняття та відмови від прийняття спадщини, є одними із найпоширеніших у судовій практиці.

Наприклад, типовими є звернення до суду з позовами про встановлення додаткового строку для прийняття спадщини з наступними обґрунтуваннями:

- 26.08.2011 року позивач звернувся до Васильківського районного суду Дніпропетровської області з позовом про визначення додаткового строку для подачі заяви про прийняття спадщини, посилаючись на ті обставини, що померла його бабуся, після смерті якої відкрилася спадщина на майно, що складається із двох земельних ділянок. 16.08.2011 року він звернувся із заявою про прийняття спадщини за законом до Васильківської державної нотаріальної контори, але державний нотаріус відмовив у прийнятті заяви, оскільки ним пропущений строк для прийняття спадщини. Поважною причиною, з якої він пропустив строк подачі заяви про прийняття спадщини за законом стало те, що він не знав про шестимісячний термін подачі заяви, оскільки вважав, що в разі фактичного прийняття спадщини не потрібно вчиняти ніяких дій [16; Справа 2-505/11];

- ОСОБА_1 звернулася до Ічнянського районного суду Чернігівської області із позовом про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини в порядку ст. 1272 ЦК України, посилаючись на те, що після смерті її баби по лінії батька відкрилася спадщина на земельні ділянки. Оскільки її батько помер, то вона

має право на спадщину за правом представлення згідно ст. 1266 ЦК України. Протягом шестимісячного строку з дня відкриття спадщини вона надіслала поштою до Ічнянської державної нотаріальної контори заяву про прийняття спадщини, однак через півроку, коли вона звернулася до нотконтори, з'ясувалось, що її лист із заявою про прийняття спадщини до нотконтори не надходив, а тому вона пропустила строк для прийняття спадщини. Просить врахувати, що протягом шестимісячного строку з дня відкриття спадщини вона подала оголошення в Ічнянську районну газету «Трудова слава» про втрату державних актів на земельні ділянки, що говорить про те, що вона вчиняла дії спрямовані на прийняття спадщини. Тому просить надати їй додатковий строк для прийняття спадщини терміном на один місяць [16; Справа 2-1087/10];

- У червні 2010 р. позивачка звернулася до Індустріального районного суду м. Дніпропетровська з позовом про визначення додаткового строку для подачі заяви про прийняття спадщини посилаючись на те, що вона є дочкою ОСОБА_3. Крім неї спадкоємцем першої черги є відповідач по справі. Після смерті матері відкрилася спадщина, яка складається з квартири та 43/100 частин житлового будинку. 30.11.2009 року вона склала заяву про відмову від спадщини та 07.12.2009 року направила цю заяву поштою до Шостої державної нотаріальної контори, однак нотаріальна контора отримала заяву тільки 11.01.2010 року, тобто після спливу строку для прийняття спадщини. Позивачка хоче звернутися до нотаріальної контори із заявою про відмову від спадщини, тому просила визнати, що вона пропустила строк для подачі заяви про відмову від спадщини з поважної причини та продовжити їй строк для подачі заяви до нотаріальної контори про відмову від спадщини на два місяці [16; Справа № 2-2419/10].

- Позивач звернувся до Баштанського районного суду Миколаївської області з позовом про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини. На обґрунтування вимог позивач у заяві зазначив, що 25.11.2010 року померла її мати. Після смерті матері відкрилася спадщина на земельну ділянку площею 10,29 га. Позивач є спадкоємцем за заповітом. Інших спадкоємців не має. Для оформлення спадщини у встановлений законним шестимісячний строк, вона звернулася до Баштанської державної нотаріальної контори Миколаївської області. Оскільки в неї не було всіх необхідних документів для оформлення спадщини, нотаріус відмовився приймати в неї заяву про прийняття спадщини, при цьому пояснив, що оскільки вона є єдиним спадкоємцем за заповітом, то спадщину приймає у будь-якому випадку незалежно від моменту звернення до нотаріальної контори, і запропонував їй звернутися з заявою про прийняття спадщини після того, як збере усі документи. Зібравши документи, у червні 2011 року, вона звернулася до приватного нотаріуса і просила видати їй свідоцтво про право на спадщину за заповітом. Однак, на її звернення постановою приватного нотаріуса, їй було відмовлено у видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом, оскільки вона не подала заяву про прийняття спадщини у встановлений законом шестимісячний строк. Вважає, що у її випадку вона пропустила строк, визначений законом для прийняття спадщини, з поважних причин, через невірну консультацію надану їй державним нотаріусом. Посилаючись на викладене, позивач просить про визначення додаткового строку для прийняття спадщини [16; Справа № 2-512/2011р.].

Усі вищезазначені приклади характеризуються помилкою щодо способу та (або) форми здійснення права на спадкування.

Відповідно до ЦК України, прийняття спадщини можливе шляхом вчинення, протягом терміну, встановленого для прийняття спадщини, дії, що свідчить про бажання прийняти спадщину, – подання до нотаріальної контори заяви про прийняття спадщини (ч.1 ст.1269 ЦК України).

До осіб, які прийняли спадщину, незалежно від того, звернулися вони до нотаріуса протягом строку встановленого для прийняття спадщини чи ні, належать недієздатні особи, особи, обмежені у дієздатності, малолітні та неповнолітні особи (ч.4 ст.1268 ЦК України). Спадкоємці черги, яка закликає до спадкування, що постійно проживали разом зі спадкодавцем на момент відкриття спадщини, також вважаються такими, що прийняли в спадщину у випадку, якщо протягом встановленого законом терміну не відмовляться від її прийняття (ч. 3 ст. 1268 ЦК України).

Відмова від прийняття спадщини здійснюється шляхом подання відповідної заяви нотаріусу. На основі положень ст.ст. 1273, 1274 ЦК України можемо виділити два види відмови від прийняття спадщини: відмова від прийняття спадщини на користь іншої особи або ж відмова без жодних вказівок щодо переходу права на прийняття спадщини до іншої особи. У даному випадку необхідно звернути увагу на те, що на законодавчому рівні визначено коло осіб на чию користь може бути здійснена така відмова (ст. 1274 ЦК України). Не допускається відмова на користь іншої особи від права на спадкування, яке заповідано одній особі; від обов'язкової частки, а також, якщо має місце підпризначення спадкоємця. Статтею 1244 ЦК України заповідачу надано можливість у заповіті, на випадок смерті спадкоємця до відкриття спадщини, підпризначити іншого спадкоємця. У такому разі, якщо відкривається спадщина за заповітом і у ньому окрім спадкоємця, також підпризначена інша особа, то спадкоємець, який має право спадкувати за цим заповітом, але за певних обставин не бажає цього здійснювати, вправі відмовитися від прийняття спадщини, але лише на користь особи, яка є підпризначеним спадкоємцем.

Якщо спадкоємець, який має право спадкувати за заповітом, відмовився від свого права і не вказав у заяві на користь кого він відмовився, то його частка у спадковому майні розподіляється у рівних частинах між іншими спадкоємцями за заповітом. Таким чином, спадкоємець за заповітом може і має право відмовитися від свого права спадкувати за останнім, але лише на користь осіб, які зазначені у цьому заповіті, або просто відмовитися від спадкування за заповітом. В обох випадках, спадщина розподіляється тільки між спадкоємцями за заповітом, оскільки такий порядок впливає з пріоритету волі спадкодавця, що склав заповіт. У випадку ж, якщо інших спадкоємців за заповітом немає, спадкування здійснюватимуть спадкоємці за законом.

Спадкоємець за законом має право відмовитися від прийняття спадщини на користь будь-кого зі спадкоємців за законом, незалежно від черги (ч. 2 ст. 1274 ЦК України). У випадку, коли спадкоємець за законом відмовився від прийняття спадщини без визначення особи на користь якої він відмовляється від належного йому права, то його частка переходить до інших спадкоємців тільки тієї черги, якої був спадкоємець, що відмовився і розподіляється між ними порівну (ч. 2 ст. 1275 ЦК України).

У порівнянні з ЦК УРСР 1963 року ЦК України містить новелу стосовно права на відкликання заяви про прийняття спадщини та заяви про відмову від прийняття спадщини. Особа, яка подала заяву про прийняття спадщини або про відмову від неї, може відкликати її протягом строку встановленого для її прийняття (ч. 5 ст. 1269 ЦК України). У разі відкликання заяви про прийняття спадщини, спадкоємець набуває права відмовитися від прийняття спадщини або ж знову вступити у спадкові правовідносини шляхом подання відповідної заяви. У випадку відкликання заяви про відмову від прийняття спадщини, спадкоємець відновлює своє право на спадкування.

Спадкоємець може як прийняти спадщину, так і відмовитися від її прийняття одночасно за декількома підставами, зокрема, за законом, за заповітом, за порядком спадкової трансмісії тощо. Наприклад, спадкоємець, який постійно

до дня смерті проживав разом із спадкодавцем спадкує на підставі заповіту та закону. Для реалізації права на спадкування за заповітом він подає заяву про прийняття спадщини, у той же ж час, якщо він не бажає приймати спадщину за законом, він повинен подати заяву про відмову від прийняття спадщини, оскільки, якщо він пропустить шестимісячний строк для реалізації свого права, він вважається таким, що вже прийняв спадщину за законом.

Узагальнюючи встановлений законодавством порядок прийняття спадщини та відмови від прийняття спадщини зазначимо, що способи здійснення права визначаються законом, а у випадках встановлених законом – самим суб'єктом здійснення. На вибір способу здійснення цивільного права впливає ряд обставин об'єктивного та суб'єктивного характеру. До об'єктивних відносяться обставини, що не залежать від волі суб'єкта здійснення права. Серед них слід виділити зміст і призначення самого суб'єктивного цивільного права, що здійснюється; норму права; характер об'єкту, на який вчиняється відповідний вплив при здійсненні певного права тощо [10, с. 203]. Наприклад, спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно із спадкодавцем, має подати до нотаріальної контори заяву про прийняття спадщини. Таким чином вибір способу здійснення права визначається нормою закону. До суб'єктивних відносяться обставини, що стосуються самого суб'єкта здійснення права. Серед них слід виділити мету здійснення; індивідуальні особливості самого суб'єкта здійснення [10, с. 203]. Наприклад, малолітні та неповнолітні особи, недієздатні та обмежені у дієздатності особи вважаються такими, що прийняли спадщину, якщо у строк встановлений для прийняття спадщини не буде подано заяву про їх відмову від прийняття спадщини.

Способи здійснення права на спадкування також можна класифікувати за юридичним змістом поведінки суб'єкта здійснення на фактичні та юридичні. Під фактичними способами слід розуміти дії, які зазвичай не є юридично значущими [10, с. 203]. Наприклад, спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку, встановленого для прийняття спадщини, він не заявив про відмову від неї. Проте проживання із спадкодавцем, будучи в даному випадку визначальною передумовою реалізації прав, не містить у собі волевиявлення безпосередньо спрямованого на прийняття спадщини. До юридичних способів відносяться такі способи, внаслідок застосування яких відбувається встановлення, зміна та припинення юридичних прав та обов'язків [10, с. 203]. Це, зокрема, подання заяви про прийняття спадщини або відмову від неї, відкликання зазначених заяв.

Здійснення суб'єктивних цивільних прав може полягати як у активній, так і в пасивній поведінці. При цьому спосіб поведінки, у якій полягає здійснення конкретно взятого суб'єктивного права, визначається юридичною нормою або змістом цього права [10, с. 203]. Вирішення цього питання має суттєве практичне значення, оскільки дає відповідь на запитання здійснювалося чи не здійснювалося певне суб'єктивне цивільне право і відповідно настали чи не настали певні юридичні факти. Відмова від прийняття спадщини може реалізуватись лише через активну поведінку. Пасивна поведінка суб'єкта на якого не поширюється дія вищезазначених презумпцій, буде свідчити про відмову від здійснення права на спадкування, а про його нездійснення. Так, згідно з ч.2 ст.12 ЦК України, нездійснення особою своїх цивільних прав не є підставою для їх припинення, крім випадків, встановлених законом. Відповідно до ч.1 ст.1272 ЦК України, якщо спадкоємець протягом строку, встановленого законом, не подав заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв її. Проте у цьому випадку не можна

категорично стверджувати, що спадкоємець втратив право на спадкування, оскільки він має право за згодою інших спадкоємців, що прийняли спадщину чи на підставі рішення суду про встановлення додаткового строку для прийняття спадщини, подати заяву про прийняття спадщини. Натомість спадкоємець, який заявив про відмову від спадщини і протягом установленого строку не відкликав свою заяву, втрачає право на спадкування. Нормою ч. 3 ст. 1268 ЦК України встановлено, що здійснення права відбудеться, якщо особа протягом терміну встановленого для прийняття спадщини не подасть заяву про відмову від спадщини. У даному випадку особа здійснює право на спадкування в силу наявності факту проживання разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини.

У залежності від можливості здійснення цивільного права лише одним чи кількома способами можна розрізняти виключні та альтернативні способи здійснення права. Так, якщо здійснення конкретного цивільного права можливе лише одним єдиним способом, то цей спосіб по відношенню до здійснення цього суб'єктивного права буде вважатися виключним [10, с. 203]. Наприклад, подання до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини заяви про прийняття спадщини спадкоємцем, на якого не поширюється дія зазначених нами вище презумпцій. Якщо здійснення цивільного права можливе одночасно кількома різними способами, то ці способи по відношенню до здійснення цього права та один до одного слід вважати альтернативними [10, с. 203]. У той же ж час не можна розглядати як альтернативні способи прийняття спадщини шляхом подання заяви нотаріусу та фактичне прийняття спадщини у зв'язку з проживанням разом з спадкодавцем. Ми погоджуємося з М. М. Дякович, яка зазначає, що ЦК України встановлений єдиний спосіб прийняття спадщини – подання заяви про прийняття спадщини. При встановленні правозастосовчої практики, пояснює автор, ми повинні виходити саме з мети встановлення тієї чи іншої норми законодавцем. Метою презумпції, передбаченої ч. 3 ст. 1268 ЦК України, не є встановити спосіб прийняття спадщини, а забезпечити охорону прав та законних інтересів передбаченої категорії осіб, у випадку, якщо вони не здійснили за тих чи інших причин протягом встановленого законом строку волевиявлення щодо спадкового майна [17, с. 25].

Таким чином, презумпції встановлені ч.ч. 3, 4 ст. 1268 ЦК України є охоронними нормами, метою яких є визнання права на спадщину конкретних категорій спадкоємців, якщо ними не заявлено інше. Охоронні норми у даному випадку органічно поєднуються з нормами регулятивними і тільки в такому розумінні цих норм відбувається ефективне забезпечення здійснення спадкоємцями їх прав та законних інтересів, оскільки визнання на законодавчому рівні за певними особами права на спадщину, якщо ними не буде заявлено інше, не суперечить жодним чином здійсненню такими особами інших правомочностей, які входять до права на спадкування. Визначаючи норму ч. 3 ст. 1268 ЦК України як охоронну, ми логічно обґрунтовуємо можливість особи, яка постійно до дня смерті проживала разом із спадкодавцем подати заяву про прийняття спадщини, адже між регулятивними та охоронними нормами в межах тих самих правовідносин колізії неможливі [17, с. 25].

Альтернативними можна вважати спосіб подання та форму заяви про прийняття спадщини. Так, заява про прийняття спадщини подається спадкоємцем особисто до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини. У такому випадку, нотаріус встановлює особу, яка звернулася до нього, про що робить відповідну відмітку на поданій заяві. Така заява також може бути надіслана поштою, але у цьому разі справжність підпису на такій заяві повинна бути нотаріально засвідчена. Якщо ж вимогу щодо форми не виконано, спадкоємцю пропонується надіслати заяву, оформлену належним чином або прийти особисто до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини (п. 3.5.

гл. 10 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України), проте він вважається таким, що спадщину прийняв з моменту надходження до нотаріуса першої заяви, на підставі якої нотаріус і заводить спадкову справу.

Висновки. Підсумовуючи, зробимо висновок, що чіткість та лаконічність способів та форм здійснення права, сприятиме досягненню учасниками цивільних правовідносин бажаних правових наслідків, вдосконаленню

нотаріальної практики, а також матиме наслідком зменшення судових спорів. М. О. Стефанчук влучно підкреслює, що ефективні механізми здійснення суб'єктивного цивільного права повинні бути чітко передбачені в нормах об'єктивного права, а тому необхідно щоб цивільне законодавство України було достатньо збалансованим і не утворювало колізій, прогалин чи труднощів у правозастосуванні [18, с. 32].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мирошникова Н. И. Механизм осуществления субъективных гражданских прав. – Ярославль : Ярослав. госуд. ун-та, 1989. – 82 с.
2. Явич Л. С. Общая теория права. – Л. : Издательство Ленинградского университета, 1976. – 286 с.
3. Дукальский Б. В. Пределы осуществления права личной собственности в СССР : автореф. дис. на соиск. ученой степ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. – М. : ВНИИ сов. законодательства, 1972. – 20 с.
4. Гражданское право : учебник. Том 1. Изд. 4-е перераб. и доп. / Под. ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. – М. : Проспект, 2005. – 765 с.
5. Стефанчук Р. О. Цивільне право : навчальний посібник. – К. : Прецедент, 2005. – 448 с.
6. Цивільне право України : підручник: У 2 кн. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/686/>.
7. Агарков М. М. Избранные труды по гражданскому праву. В 2-х т. Т. II. — М. : АО «Центр ЮриИнфоР», 2002. – 490 с.
8. Крусс В. И. К теории пользования конституционными правами // Государство и право. – 2004. – № 6. – С. 14–23.
9. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. – М. : Статут, 2001. – 411 с.
10. Бірюков І. А., Заїка Ю. О. Цивільне право України. Загальна частина : навчальний посібник. – К. : КНТ, 2006. – 480 с.
11. Баранник Н. М., Синельник А. П. Наследство. Наследники. Наследование : учебно-практическое пособие. – Харьков : Спада, 2004. – 216 с.
12. Гришаев С. П. Наследственное право. – М. : Юристь, 2005. – 125 с.
13. Корнеева И. Л. Наследственное право Российской Федерации : учеб. пособие. – М. : Юристь, 2005. – 301 с.
14. Гражданское право. Т. 2. – М. : Юрид. лит, 1970. – 525 с.
15. Горбункова И. М. Особенности правоохранительной деятельности российского нотариата в сфере наследственных правоотношений : дис...канд. юрид. наук. – М., 2005. – 194 с.
16. Єдиний державний реєстр судових рішень України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/>.
17. Дякович М. М., Федорич І. Я. // Бюлетень Міністерства Юстиції України. – 2013. – № 3. – С. 17–26.
18. Стефанчук М. О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав : дис.... канд. юрид. наук : 12.00.00. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2006. – 201 с.

УДК 347.232 + 347.91

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ РЕКОНСТРУЙОВАНОГО НЕРУХОМОГО МАЙНА THE DECISION OF CONCEPT THERE IS A RECONSTRUCTION OF THE REAL ESTATE

Холод В.В.,

кандидат юридичних наук,

помічник судді апеляційного суду Одеської області

Наукова стаття присвячена визначенню поняття реконструйованого нерухомого майна. Проведений аналіз доктринальних підходів до визначення реконструкції нерухомого майна, наведений понятійно-категоріальний апарат який використовується в нормативно-правових актах різного рівня та статусу з окресленого питання. На підставі наявних доктринальних підходів, аналізу та уніфікації норм діючого законодавства наведене авторське визначення поняття реконструйованого нерухомого майна.

Ключові слова: реконструкція, реконструкція нерухомого майна, реконструйоване нерухоме майно, нове будівництво.

Научная статья посвящена определению понятия реконструированного недвижимого имущества. Проанализированы доктринальные подходы к определению реконструкции недвижимого имущества, приведен понятийно-категориальный аппарат используемый в нормативно-правовых актах разного уровня и статуса по указанному вопросу. На основании имеющихся доктринальных подходов, анализа и унификации норм действующего законодательства предложено авторское определение понятия реконструированного недвижимого имущества.

Ключевые слова: реконструкция, реконструкция недвижимого имущества, реконструированное недвижимое имущество, новое строительство.

The scientific article is sanctified to the decision of concept reconstruction of the real estate. The doctrine going is analysed near the decision of reconstruction of the real estate, a conceptual-categorical apparatus is used in the normatively-legal acts of different level and status on this question. On the basis of present doctrine approaches, analysis and unitization of norms of current legislation the authorial decision of concept offers reconstruction of the real estate.

Key words: reconstruction, reconstruction of the real estate, reconstructed real estate, new building.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сьогодні реконструкція нерухомого майна займає чимале місце серед інших видів будівництва. Це перш за все пояснюється тим, що проведення реконструкції в ряді випадків дозволяє досягти будівельного результату подібного новому будівництву, однак за більш привабливим економічним показником. Водночас відсутність

законодавчо визначеного поняття реконструкції нерухомого майна, не дозволяє виокремити його характерні ознаки, окреслити відмінність від схожих понять, зокрема новоствореного, перебудованого, переобладнаного нерухомого майна, тощо та вносить невизначеність в ті правовідносини, об'єктом яких таке майно виступає. У зв'язку з цим, метою цієї статті є визначення поняття реконструйованого нерухомого майна на підставі наявних доктринальних під-